

Καθηγητικές Σχολές, Διδακτική Κατάρτιση και Παιδαγωγική Επάρκεια

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στις 29 Οκτωβρίου ψηφίσθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων Νόμος σχετικά με τη «Ρύθμιση εκπαιδευτικών θεμάτων και άλλες διατάξεις»¹. Μεταξύ άλλων περιέχονται ρυθμίσεις και διατάξεις που αφορούν στη διαδικασία επιλογής των καθηγητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Υπογραμμίζω ότι για τη λήψη των αποφάσεων δεν ζητήθηκε η γνώμη των πανεπιστημιακών Τμημάτων από τα οποία προέρχονται οι εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Καταθέτω τη γνώμη μου, γιατί θεωρώ ότι με την ψήφιση του Νόμου το θέμα μάλλον άνοιξε, και δεν θα κλείσει εύκολα, γιατί όπως θα αναλυθεί παρακάτω οι λύσεις που δόθηκαν είναι εμβλωματικές.

Ας δούμε από πιο κοντά το περιεχόμενο του Νόμου. Το άρθρο 8 παράγραφος 2 του Νόμου συνιστά ένα υποβαθμισμένο πλαίσιο στα θέματα της παιδαγωγικής και διδακτικής κατάρτισης. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι: *«Καθηγητικές σχολές ... για τους διορισμούς εκπαιδευτικών ... από το έτος 2004 και εφεξής νοούνται τα πανεπιστημιακά τμήματα, των οποίων οι πτυχιούχοι διορίζονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τα άρθρα 13 και 14 του Ν. 1566/1985, χωρίς την απαίτηση πρόσθετου πτυχίου ή πιστοποιητικού παιδαγωγικής κατάρτισης ...»*.

Ουσιαστικά επομένως ρυθμίζει ορισμένες αδυναμίες του νομικού καθεστώτος του 1985 σχετικά με τις λεγόμενες «καθηγητικές σχολές» αγνοώντας τις μεγάλες επιστημονικές και κοινωνικές αλλαγές που έκτοτε έχουν συντελεσθεί. Και βέβαια δεν τίθεται θέμα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, εφόσον οι δάσκαλοι και οι νηπιαγωγοί προέρχονται από Σχολές Επιστημών της Αγωγής. Τίθεται όμως μέγα και ουσιαστικό θέμα στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου διακρίνεται ένα αναχρονικό πλαίσιο με ταυτόχρονη εισαγωγή ανεπίτρεπτων διακρίσεων. Δεν απαιτείται πρόσθετο πτυχίο ή πιστοποιητικό παιδαγωγικής επάρκειας για τους κλάδους Θεολόγων, Φιλολόγων, Μαθηματικών, Φυσικών, Γαλλικής Γλώσσας, Αγγλικής Γλώσσας, Γερμανικής Γλώσσας, Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, Φυσικής Αγωγής, Οικιακής Οικονομίας,, Μουσικής και Τεχνολόγων, εφόσον οι τελευταίοι έχουν πτυχίο από τη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης. Αντίθετα δεν αρκεί το βασικό πτυχίο για τους Οικονομολόγους, τους Κοινωνιολόγους, τους Νομικούς, τους Πολιτικούς Επιστήμονες, τους Θεατρολόγους και τους Πληροφορικούς.

Η διαφοροποίηση και διάκριση σε βάρος ορισμένων επιστημών με βάση το προ εικοσαετίας νομικό καθεστώς θα έχει μόνο δυσμενείς επιπτώσεις στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι κλάδοι που θεωρούνται επαρκείς με το νόμο θα εφησυχάσουν και θα επαναπαυθούν. Στους κλάδους που θεωρούνται ανεπαρκείς θα υπάρξει μικρή ζήτηση, ή ζήτηση από τους αποφοίτους με τις χαμηλότερες επιδόσεις. Ίσως νομικά να μην υπάρχουν πλέον αντιφάσεις, ωστόσο η νομοθεσία αντιφάσκει με την πραγματικότητα που διαμορφώνεται τόσο στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, όσο και στις πανεπιστημιακές σπουδές. Νέα μαθήματα διδάσκονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, αποτέλεσμα της επιστημονικής προόδου.

Η εισαγωγή της διδασκαλίας αντικειμένων Πληροφορικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ήλθε ως φυσικό επακόλουθο της επιστημονικής προόδου αφενός, και ως αναγκαίο συμπλήρωμα του συνόλου της εκπαιδευτικής διαδικασίας αφετέρου, εφόσον η Πληροφορική συμβάλει στην αναμόρφωση των διαδικασιών πρόσβασης στη γνώση. Αλλά οι διακρίσεις που εισάγονται για την

¹ Νόμος υπ' αριθ. 3194 που δημοσιεύθηκε στο Φύλλο 267 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, τεύχος Α, 20 Νοεμβρίου 2003.

Πληροφορική μόνο ως αντικίνητρα θα λειτουργήσουν για την προσέλκυση των ικανότερων μεταξύ των αποφοίτων των Τμημάτων Πληροφορικής.

Ο Νόμος που ψηφίστηκε μόνο ως μια προσωρινή και τεχνική λύση θα μπορούσε να γίνει αποδεκτός. Χωρίς καθυστέρηση θα πρέπει μέσα από διάλογο με όλους τους φορείς της Εκπαίδευσης να οδηγηθούμε σε ένα μόνιμο και σταθερό σύστημα προετοιμασίας των καθηγητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που να διασφαλίζει την ποιότητα και να μπορεί να αντιμετωπίσει τα έντονα και επιβαρυντικά για τη δημόσια οικονομία προβλήματα της παραπαιδείας.

Η διαμαρτυρία φοιτητών και αποφοίτων των Τμημάτων Πληροφορικής είναι απόλυτα δικαιολογημένη, γιατί υφίστανται μια αδικαιολόγητη διάκριση. Στο Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών του Πανεπιστημίου Κρήτης, του οποίου το Πρόγραμμα Σπουδών είμαι σε θέση να γνωρίζω, διδάσκονται μαθήματα όπως *Διδακτική της Πληροφορικής*, *Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Λογισμικού*, *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*, *Παιδαγωγική του Σχολείου*, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης* και άλλα σε ελεύθερη επιλογή. Ωστόσο το Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών δεν θεωρείται «καθηγητική σχολή». Σε αντίθεση υπάρχουν άλλα Τμήματα σε άλλα Πανεπιστήμια χωρίς παιδαγωγική κατάρτιση, όχι από πρόθεση, αλλά από αδυναμία, και όμως οι απόφοιτοί τους θεωρούνται παιδαγωγικά επαρκείς.

Ως έχουν πλέον τα πράγματα κρίνεται αναγκαίο να επανατεθεί το ζήτημα της κατάρτισης των καθηγητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο σύνολό του. Ας διερευνήσουμε τις αρχές και τα ζητούμενα πριν οδηγηθούμε σε προτάσεις που να συνδυάζουν το επιθυμητό με το εφικτό. Οι αρχές είναι απλές και διατυπωμένες εξάλλου πριν από πολλά χρόνια. Ο Καθηγητής Α. Δελμούζος στο έργο του «Το πρόβλημα της Φιλοσοφικής Σχολής»² αναφέρεται και αντιμετωπίζει διεξοδικά το θέμα. Όσο και αν οι προτάσεις του έχουν ως βάση τις σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή και μάλιστα πριν 60 χρόνια, αφενός διατηρούν την αξία τους και σήμερα και για άλλες Σχολές, και αφετέρου οι εκάστοτε λύσεις που έχει κατά καιρούς δώσει το Υπουργείο αδυνατούν να αρθούν στο ύψος των αναγκών μιας ποιοτικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το ίδιο δυστυχώς ισχύει και για την τελευταία, που ουσιαστικά ουδέν κομίζει.

Πρωταρχική απαίτηση είναι η επιστημονική γνώση. Γράφει ο Α. Δελμούζος: «Φυσικά η επιστημονική μόρφωση είναι η απαραίτητη προϋπόθεση, η βάση όπου θα στηρίξει ο δάσκαλος της μέσης το έργο του. Αν λείπει αυτή, και η πιο βαθια ακόμα παιδαγωγική μόρφωση και η πιο μεγάλη διδακτική τέχνη είναι ανώφελη. Ο κακός επιστήμονας θα είναι πάντα και κακός δάσκαλος». Μοιάζει αυτονόητο, αλλά επειδή η πραγματικότητα είναι διαφορετική, πρέπει να το γράψουμε. Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση τα μαθήματα γλώσσας πρέπει να διδάσκονται από φιλόλογους, τα μαθήματα ιστορίας από ιστορικούς, τα μαθήματα θεάτρου από θεατρολόγους, τα μαθηματικά από μαθηματικούς, η φυσική από φυσικούς, η χημεία από χημικούς, η βιολογία από βιολόγους, η πληροφορική από πληροφορικούς κλπ.

Μόνη η επιστημονική γνώση δεν αρκεί για να είναι κανείς καλός δάσκαλος. Η ολόπλευρη παιδαγωγική μόρφωση και η κατ'αντικείμενο διδακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών είναι επίσης απαραίτητες προϋποθέσεις για την άσκηση του διδακτικού τους έργου. Δύο ερωτήματα ανακύπτουν: τι πρέπει να περιλαμβάνει και πότε να αποκτάται; Στις απαντήσεις που δίδουμε οφείλουμε να διακρίνουμε το ιδανικό από το εφικτό. Ας διατυπώσουμε το πρώτο πριν αντιμετωπίσουμε το δεύτερο.

Το ιδανικό θα ήταν η θεωρητική παιδαγωγική μόρφωση και η γνώση της διδακτικής να παρέχεται κατά τη διάρκεια των σπουδών. Η θεωρητική παιδαγωγική μόρφωση κατά τη διάρκεια των σπουδών όσων σκοπεύουν να γίνουν εκπαιδευτικοί θα τους φέρει νωρίς σε επαφή με τα παιδαγωγικά ζητήματα, ώστε να προετοιμάζονται και επαγγελματικά και η παιδαγωγική μόρφωση να δίδεται από πανεπιστημιακούς δασκάλους ολοκληρωμένα. Η διδασκαλία της διδακτικής της

² Πρώτη έκδοση, 1944, δεύτερη έκδοση, 1983, εκδόσεις Μπάυρον.

επιστήμης τους θα είναι πιο γόνιμη και αποτελεσματική, εφόσον θα γίνεται στο πλαίσιο των σπουδών, γιατί θα μπορεί να συνδέεται με τα επιστημονικά αντικείμενα.

Τα παραπάνω δεν είναι πάντοτε εφικτά, ιδιαίτερα για τις θετικές και τεχνολογικές επιστήμες. Στις Φιλοσοφικές Σχολές μπορεί να υπάρχουν παιδαγωγοί, ή μπορεί η Φιλοσοφική Σχολή να συνυπάρχει στο ίδιο Πανεπιστήμιο με Σχολή Επιστημών της Αγωγής. Δε συμβαίνει πάντοτε το ίδιο με τις Σχολές Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών. Το πρόβλημα γίνεται οξύτερο με την ελληνική ιδιομορφία διασκορπισμού των Τμημάτων ενός Πανεπιστημίου σε περισσότερες πόλεις. Επομένως δεν είναι πάντοτε εφικτή η θεωρητική παιδαγωγική μόρφωση, ούτε πάντοτε εξασφαλισμένη η διδασκαλία της Διδακτικής της Επιστήμης για κάθε πανεπιστημιακό Τμήμα.

Από την άλλη πλευρά είναι απόλυτα απαραίτητη η πρακτική παιδαγωγική κατάρτιση. Ας δούμε τι γράφει σχετικά ο Α. Δελμούζος: «Η εισαγωγή στη σχολική πράξη και η σχετική άσκηση χρειάζεται άνεση και καιρό, και θάνατο γόνιμο αν ο φοιτητής έχει πριν εμπειρία στην επιστημονική του μόρφωση. Έτσι μπορεί να γίνεται μόνο ύστερα από την τελική επιστημονική δοκιμασία και πρέπει να κρατεί το λιγότερο ένα σχολικό έτος».

Η ισχύουσα σήμερα προετοιμασία είναι ανεπαρκέστατη. Τα θεωρητικά μαθήματα παιδαγωγικής και διδακτικής δεν είναι εξασφαλισμένα, γίνονται κάποια επιμορφωτικά σεμινάρια σε υπερωριακή βάση, και οι νέοι εκπαιδευτικοί στέλνονται στα πιο δύσκολα και προβληματικά σχολεία να διδάξουν 21 ώρες την εβδομάδα. Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να εφεύρει αποτελεσματικότερο σύστημα για να αποθαρρύνει και να απογοητεύσει τους νέους εκπαιδευτικούς, ακόμα και αυτούς που διακατέχονται από την επιθυμία μεγάλης συνεισφοράς. Χρησιμοποιούμε τη μέθοδο της ψυχρολουσίας, με μόνη δυνατή αντιστοιχία στη στρατιωτική εκπαίδευση. Η διαφορά είναι ότι ο στρατός προετοιμάζεται για την άμυνα και την αντιμετώπιση εχθρικών δυνάμεων, ενώ οι εκπαιδευτικοί καλούνται να μεταδώσουν γνώσεις σε εφήβους και νέους που έχουν όρεξη για μάθηση.

Με δοσμένες τις δυσκολίες, τις υπάρχουσες ανεπάρκειες, αλλά και τις πραγματικές ανάγκες, μόνη λύση είναι η παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση να δίδεται επί ένα χρόνο σε όλους όσους θα έχουν επιλεγεί για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, τους διοριστέους δηλαδή κατά το ισχύον σύστημα. Η κατάρτιση αυτή θα περιλαμβάνει συμπλήρωση παιδαγωγικής μόρφωσης αφενός και εισαγωγή στη διδακτική πρακτική αφετέρου. Στην παιδαγωγική μόρφωση θα περιλαμβάνεται και η διδακτική της επιστήμης ανάλογα με τον κλάδο των εκπαιδευτικών. Η πρακτική παιδαγωγική κατάρτιση θα συνίσταται κύρια από παρακολούθηση μαθημάτων που θα δίδονται ειδικά από έμπειρους εκπαιδευτικούς ή σχολικούς συμβούλους και δοκιμαστική διδασκαλία. Ακόμα οι νέοι εκπαιδευτικοί θα αποκτούν γνώση της σχολικής πραγματικότητας με συμμετοχή στις συνελεύσεις του σχολείου. Τέλος, θα αποκτούν εξοικείωση με θέματα της νομοθεσίας και με ζητήματα της διοίκησης των σχολικών μονάδων. Εφόσον ολοκληρώνεται με επιτυχία η παιδαγωγική δοκιμασία, ο εκπαιδευτικός θα δικαιούται διορισμό σε μόνιμη θέση.

Με αυτό τον τρόπο η παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση θα είναι πληρέστερη και θα προσφέρεται μόνο σε όσους κρίνονται κατάλληλοι για το εκπαιδευτικό λειτουργήμα και προορίζονται για αυτό. Δεν υπάρχει λόγος να δέχονται αυτή την κατάρτιση, και μάλιστα κατά τις βασικές σπουδές της επιστήμης των, όλοι οι φοιτητές των πανεπιστημιακών Τμημάτων, ιδιαίτερα των Σχολών Θετικών Επιστημών.

Η ειδική παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση θα μπορούσε να ανατεθεί σε ειδικά Κέντρα, ένα ανά Περιφέρεια της χώρας. Η διεύθυνση των Κέντρων θα έπρεπε να τεθεί υπό τη σκέπη ενός Πανεπιστημίου με έδρα εντός της Περιφέρειας. Το Κέντρο θα έπρεπε να συνεργάζεται με την αντίστοιχη Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ώστε να εξασφαλίζεται η σύνδεση με τη σχολική πραγματικότητα στο σύνολο της Περιφέρειας. Το Πανεπιστήμιο από την πλευρά του θα διασφαλίζει την ποιότητα της παιδαγωγικής μόρφωσης και την πληρότητα της διδακτικής κατάρτισης. Επιπλέον στα Κέντρα θα μπορεί να επιτελείται έρευνα σε παιδαγωγικά θέματα και σε ό,τι αφορά στο ρόλο των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

Παρόμοια εξάλλου είναι η πρακτική στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, από το 1990 υπάρχουν τα Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα Κατάρτισης των Καθηγητών (Instituts Universitaires de Formation des Maitres) με διετή διάρκεια σπουδών, μετά από τρία χρόνια βασικών πανεπιστημιακών σπουδών. Ο πρώτος χρόνος συμπληρώνει τις πανεπιστημιακές γνώσεις προσαρμοζόμενες στις ανάγκες της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και προετοιμάζοντας για το διαγωνισμό επιλογής καθηγητών, ενώ ο δεύτερος χρόνος είναι μία περίοδος δόκιμου εκπαιδευτικού, όπου ο νέος εκπαιδευτικός έρχεται σε επαφή με τη σχολική διδακτική πράξη.

Για τη χώρα μας ένας γόνιμος διάλογος με τους εκπαιδευτικούς και με τα πανεπιστημιακά Τμήματα θα μπορέσει να οδηγήσει σε μια λύση μακράς πνοής, με ανοικτούς τους ορίζοντες της γνώσης για τους νέους της πατρίδας μας που δικαιούνται καλύτερα καταρτισμένους εκπαιδευτικούς.